

Taiteilija luo ihmiselle arvokkautta

Pertti Julkunen

”Ruotsalainen kesäyö” on näytelmiä Erland Josephsonin kirjoittama näytelmä ohjaaja Andrei Tarkovskin elokuvan filmauksista, jotka tapautuivat Itämeren äärellä vuonna 1985. Kansanluonteiden ja yhteiskuntajäjestelmien törmäykset tapahtuvat komedian alueella. Vakava viritys koskee taiteilijan vaikeuksia minkä hyvänsä kansan tai yhteiskunnan palvelijana.

Elokuva jättää jälkiä

”Uhrin” on Tarkovskin viimeinen elokuva. Se on viisuallisesti mutta pehmeämpipi. Se ei jätä katsojan sielun samalla tavalla vammantautta via kuvita kuin ”Stalker” tai ”Andrei Rublev”. ”Uhrin” muistijälkeenä on pysyvästi hätkähdyttävä harmonian tuntu. Ohjaajan ja näyttelijöiden yhteistyö on epäilemättä ollut täydellistä. ”Kuvausten aikana meillä ei ollut sen enempää teknisiä kuin muitakaan ongelmia”, vahvistaa Tarkovski itse. Kuvausten auvoisuutta

TEATTERI

Teatteri Telakka
Erland Josephson: Ruotsalaisen kesän yö
Suomennos: Hannä Eskola – Ohjaus: Mikko Kanninen – Lavastus ja puuvit: Ruska Schönberg – Valot: Harri Peltonen – Roolessa: Jari Hietanen, Markku Peltola, Ville Mäijamaa, Antti Mankonen, Tanjaletta Räikkä, Kaisa Sarkki-nen, Piia Soikkei

toisin. Ongelmia oli. Oli ko Kanninen ei ole heitä kommunikaatiokakoksia, hullumpi. Päinvastoin. Hän kulttuurisia yhteen-törmäyksiä, aatteellisia ristiriitoja ja mentaalaisia yhteenkämätömyyksiä.

Suuri Josephson oli itse asiassa päässyt pääosaan paremman puuteessa, kun Anatoli Solontsyn kuoli. Mutta valinta onnistui ”ja minä tunsin, miten tiiviisti ja mitkä vahvat sireet ryh-määmmie yhdistivät”, sanoo Tarkovski.

Ruunin ajattelee veikeästi

Mitä sitten uskaltaisi arvata Mikko Kannisen ohjauksesta Telakalla, kun taustalla olevan elokuvan ohjaus-ta koskevat arvaukset näyttäisivät vievän ristiriitoliin? Ehkä on hyvä olla arva-mata mitään prosessista ja

ko Kanninen ei ole heitä hullumpi. Päinvastoin. Hän ottaa haltuunsa Telakan

hengen, sen lapsellisuuden, liikuttavuuden, humoristisen mutta hartaan uskonnollisuuden ja rauhallisen yhteiskunnallisen ajattelu-vaisuuden. Kannisen käsittelyssä henki kulkee entistä kauniimmiin. Telakka kehityy taas!

Kanninen on rakentanut näytelmänsä teknisesti Tarkovskin henkeen. Hän on tehnyt niin nohin pirtuuttaan, kun on sattunut osamaan. Draama etenee kahdessa

näytämötilassa ja kahdessa mielialassa. Avonäyttämölle on rakennettu verkolla eristetty lunkkunäyttämö, tai kolmiulotteinen elävien ihmisten valkokangas, jos niin halutaan ajatella. Näköyhteys katsomoon

Kannisen ohjaus tuo mieleen huolellisesti ajatellun elokuvan kuva. Henkiliötä asemoidaan kultaisessa leikkauksessa. Piia Soikkeilin Adelaide tai Ville Mäijamaan Victor toimii usein sommitelman kriittisessä pisteessä, pitää tasapainoa yllä ja odottaa, millä tavalla elementit taas heilah-tavat.

Tanssija on koko ajan pul-pahattamaisillaan esin näyttelijöistä. Soikkei ei jätä porilla lupauksen asteelle, vaan puhkeaa ihanaan kovaratolilmaisuuun. Tekee hyvää nähdä, miten veikeästi ja vakavasti ihmisruumis ajattelee.

Ruunin kieli huomauttaa, että ne ihmisenä olemisen salaisuudet, joista puhuminen ei ole halpaa huijausta, ovat Tarkovskin hengessä tämänpuoleisia mystereitä. Nuoren Soikkeihin hoikka vartalo ja vähän ikääntyneemmän Peltolan farkkureiästä epäneuvostoliitolaisesti pilkkistävä polvi kertovat samalla, että näytelmää tehdessä on kuultu muitakin näkymättömien toistajien kuoron jäseniä kuin

tiedämme, että Neuvostoliitto oli traaginen yhteiskunta. Pidämme ajatusta tärkeänä, mutta olemme silti varmoja, että ”Kesän yön” jännitteet eivät virity lämmen ja Neuvostoliiton välille. Slaavilaisen mielisikelyn ja pohjoismaisen tehokkuuden vastakkanaasettelu olisi puolestaan suorastaan loukkaavan lattea. Venäläisen myyttin ja ruotsalaisen hyvinvointiyhteiskunnan törmäyksestä-kään ei voi olla kyse muualla kuin muisteluverkon takana tapahtuvassa komedian kohtauksissa. Verkon edessä puhutaan kiinnostavammista asioista.

Vaitehellinen on kaikkien yhteiskuntien välttämättömän rakenteellinen ominaisuus. Yhteiskunnan rakentaminen alkaa aina uudestaan siltä, missä kaksi tai kolme ihmistä kohtaa ja vahvata sanasen. Olemme tottuneet vastastamaan toisten saannan nopeasti ja painokkaasti ”ymmärtäen”. Josephson sanoo niin Tarkovskille. Tarkovski vastaa, että ei, et sinä ymmärrä ja sinun ajattelumattomuutesi loukkaa.

Huomaamme, että ahnui-

lehteleminen väsyttää. Heitä sanotaan taiteilijoiiksi. Taiteilijan tuntee siitä, että hän katselee maailman kehittoutta ja sanoo elämälle: ”Kyllä kitos!”.

Jumala juttelee tämänpuoleisessa

Ohjaaja Tarkovskin ja näyttelijä Josephsonin keskustelu on käyty näytelmäkirjailija Josephsonin mielessä Tarkovskin kuoleman jälkeen. Näytelmän ymmärtämisen (sic) avain on siinä, että Telakan lavalla käydään Josephsonin mielen sisäistä dialogia.

Filmausmuistojen Tarkovski ja Josephsonin keskustelevat lunkkunäyttämön koomisissa sattumuk-sissa tulkin välityksellä. Muut ruotsalaiset näyttelijät pelleilevät sen kustannuksella, että suuri venäläisten ohjaaja ei osaa ruotsia. Se on vähän halpaa. Ongelmia siis on, mutta Tarkovski ei niistä välitä eikä niistä muistele. Luunkun edessä Tarkovski ja Josephson puhuvat samaa kieltä. Josephson muistaa ja välittää. Ne venäläisiksi vaihtetyt ajatuk-

tuntu. Ohjaajan ja näyttelijöiden yhteistyö on epäilemättä ollut täydellistä. "Kuvausten aikana meillä ei ollut sen enempää teknisiä kuin mitakkaan ongelmia", vahvistaa Tarkovski itse.

Kuvausten avoisuutta koskevaa mellikuvaa vahvistaa sekin, että juuri Josephson näyttelie päätöillä. Ingmar Bergmannia kohottanut näyttelijänero ja Tarkovski yhdessä – on sinänsä lentänyt!

Josephsonin kirjoittaman yhden vaalean kesäyön ta-pahnut puhuvat hieman

Mitä sitten uskaltaisi arvata Mikko Kannisen ohjauksesta Telakalla, kun taustalla olevan elokuvan ohjausta koskevat arvaukset näyttäisivät vievän ristiriitoihin? Ehkä on hyvä olla arvaamatta mitään prosessista ja laulaa näkyvä ohjaus on erinomaista työtä. Telakka on aina ohjannut ohjaajansa hyväälle tielle. Markus Myllyniemi, Markku Peltola ja Topi Salmela ovat tehneet komeita töitä omasta taakaa ja Juha Hurme tietysti muistetaan. Vierailleva Mik-

näyttämötilassa ja kahdesa mielialassa. Avonäyttämölle on rakennettu verkolla eristetty luukkunäyttämö, tai kolmiulotteinen elävien ihmisten valkokangas, jos niin halutaan ajatella. Näköyhteys katsomoon katkaistaan tarvittaessa valojen muutoskella. Valoisien kesäyön koomiset tapahtumat tapahtuvat luukkuvierkon takana. Verkon edessä, noin kynärän mitan päässä eturivin katsojien varpaista, käydään kolme suurta dialogia Josephsonin ja Tarkovskin välillä.

vartalo ja vähän ikääntyneemmän Peltolan farkkun reiästä epäneuvostoliittolaisesti pilkistävä polvi kertoo samalla, että näytelmä tehdessä on kuultu muitakin näkymättömien todistajien kuoron jäseniä kuin Tarkovskia.

Valehtelun ominaisuuksia

Tarkovski sanoi, että ihmisen elää Neuvostoliitossa vapaammin kuin lännessä. Uskomme Tarkovskia, sillä hän eli molemmissa. Ymmärrämme Tarkovskia, sillä

Se on vähän halpaa. Ongelmia siis on, mutta Tarkovski ei niistä välitä eikä niistä muistele. Luukun edessä Tarkovski ja Josephson puhuvat samaa kieltä. Josephson muistaa ja välittää. Nevenäläisiksi väitetyt ajatukset, jotka näemme Telakan lavalla liikkuvassa ihmisessä, ovat ruotsalaisen näytelmäkirjailijan ajattelunsa. Molemmat muisteilijat ovat oikeassa. "Vahvat siteet ydistävät", kuten Tarkovski asian ilmaisee. Haasuja ongelmia oli, kuten Josephsonin teksti kertoo.

Vahvasteisessa dialogissa on kyse kunniaista ja halpamaisuudesta. Se joka tavoittelee varta vasten kunniaa, ei saa sitä. Se, joka ei kunnioita itseään, ei kunnioita myöskään vettä, ei maata, ei eläimiä eikä muita ihmisiä. Emme osaisi kärsiä muiden lanteudesta ja halpamaisuudesta, jos emme tietäisi mitä ne ovat. Tiedämme, koska olemme itse lanteita ja halpamaisia ja koska meillä on vertailukohteita. Emme voisi keskustella Jumalan kanssa, jos hän olisi tuompuoleisessa. Jutteleminen, koska hän heittää läppää lattuden ja tyhmyyden kanssa sisällämme.

Jari Hietanen ja Markku Peltola tekevät erinomaiset Josephsonin ja Tarkovskin. Peltolan lämpö ja helluus korostuu työssä kommentoinnissa liikuttavasti. Hänen ulkoisessa hahmoossaan on ta-pahnut pieni muutos, joka tekee lippahattu silmillä luonteenomaisissa asennoissaan liikkuvasta miehestä erinomaisen Tarkovskin. Peltola on sisäistänyt jutun juonen rehdisti. Hän yrittää ymmärtää. Hän ymmärtääkin. Hän kunnioittaa sisällään puhuvaa Tarkovskia. Kuulijalle tulee hyvä mieli.

Anssi Mannisto